

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 13 grudnia 2018 r. *

Odwołanie – Skarga o odszkodowanie i zadośćuczynienie – Artykuł 340 akapit drugi TFUE –
Przewlekłość postępowania w sprawie rozpatrywanej przez Sąd Unii Europejskiej – Naprawienie
szkody, jaką skarżąca miała ponieść – Szkoda majątkowa – Koszty gwarancji bankowej –
Związek przyczynowy – Odsetki za opóźnienie – Szkoda niemajątkowa

W sprawie C-150/17 P

mającej za przedmiot odwołanie w trybie art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej,
wniesione w dniu 24 marca 2017 r.,

Unia Europejska, reprezentowana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, reprezentowany
przez J. Inghelrama oraz E. Beysena, działających w charakterze pełnomocników,

wnosząca odwołanie,

w której pozostałymi uczestnikami postępowania są:

Kendrion NV, z siedzibą w Zeist (Niderlandy), reprezentowana przez Y. de Vriesa, T. Ottervangera
i E. Besselink, advocaten,

strona skarżąca w pierwszej instancji,

Komisja Europejska, reprezentowana przez C. Urracę Caviedesa, S. Noëgo oraz F. Erlbachera,
działających w charakterze pełnomocników,

interwenient w pierwszej instancji,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: R. Silva de Lapuerta (sprawozdawca), wiceprezes, pełniący obowiązki prezesa pierwszej izby,
J.C. Bonichot, E. Regan, C.G. Fernlund i S. Rodin, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Wahl,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 25 lipca 2018 r.,

wydaje następujący

* Język postępowania: niderlandzki.

Wyrok

- 1 Unia Europejska wnosi w odwołaniu o częściowe uchylenie wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 1 lutego 2017 r., Kendrion/Unia Europejska (T-479/14, EU:T:2017:48) (zwanego dalej „zaskarżonym wyrokiem”), w którym Sąd, po pierwsze, zasądził od Unii Europejskiej zapłatę na rzecz spółki Kendrion NV odszkodowania w kwocie 588 769,18 EUR i zadośćuczynienia w kwocie 6000 EUR z tytułu, odpowiednio, szkód majątkowych i niemajątkowych poniesionych przez tę spółkę w wyniku naruszenia rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie, w której wydano wyrok z dnia 16 listopada 2011 r., Kendrion/Komisja (T-54/06, niepublikowany, EU:T:2011:667) (zwanej dalej „sprawą T-54/06”), a po drugie, oddalił skargę w pozostałym zakresie.
- 2 W odwołaniu wzajemnym Kendrion wnosi w istocie do Trybunału o uchylenie zaskarżonego wyroku i o zasądzenie na jej rzecz odszkodowania w kwocie 2 308 463,98 EUR lub, ewentualnie, w wysokości, którą Trybunał uzna za rozsądną, z tytułu szkody majątkowej oraz zadośćuczynienia w kwocie 1 700 000 EUR lub, ewentualnie, w wysokości, którą Trybunał uzna za słuszną, z tytułu szkody niemajątkowej.

Ramy prawne

Prawo międzynarodowe

- 3 Artykuł 6 ust. 1 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC”), stanowi:

„1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej [...]”.

- 4 Zgodnie z art. 41 EKPC:

„Jeżeli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeżeli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi taka potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie”.

Prawo Unii

Karta

- 5 Tytuł VI Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”), opatrzony nagłówkiem „Wymiar sprawiedliwości”, obejmuje art. 47, zatytułowany „Prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu”, który stanowi:

„Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule.

Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela.

[...]”.

- 6 W wyjaśnieniach dotyczących karty (Dz.U. 2007, C 303, s. 17) wskazano, że art. 47 akapit pierwszy karty opiera się na art. 13 EKPC. Artykuł 47 akapit drugi karty odpowiada art. 6 ust. 1 EKPC.

- 7 Artykuł 52 karty, zatytułowany „Zakres i wykładnia praw i zasad”, stanowi:

„[...]

3. W zakresie, w jakim niniejsza karta zawiera prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w [EKPC], ich znaczenie i zakres są takie same jak praw przyznanych przez tę konwencję. Niniejsze postanowienie nie stanowi przeszkody, aby prawo Unii przyznawało szerszą ochronę.

[...]”.

Statut Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

- 8 Artykuł 56 akapit drugi statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej stanowi:

„Odwołanie [do Trybunału Sprawiedliwości] może zostać wniesione przez każdą stronę, której żądania nie zostały uwzględnione, w całości lub w części. [...]”.

Okoliczności powstania sporu

- 9 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 22 lutego 2006 r. Kendrion wniosła skargę na decyzję Komisji C(2005) 4634 z dnia 30 listopada 2005 r. dotyczącą postępowania na podstawie art. [101 TFUE] (sprawa COMP/F/38.354 – Worki przemysłowe) [zwaną dalej „decyzją C(2005) 4634”]. W owej skardze skarżąca wniosła w istocie do Sądu, tytułem żądania głównego, o stwierdzenie nieważności tej decyzji w całości bądź w części lub, tytułem żądania ewentualnego, o uchylenie grzywny nałożonej na nią we wspomnianej decyzji lub o obniżenie jej kwoty.
- 10 Sąd oddalił tę skargę wyrokiem z dnia 16 listopada 2011 r., Kendrion/Komisja (T-54/06, niepublikowanym, EU:T:2011:667).
- 11 Pismem złożonym w dniu 26 stycznia 2012 r. Kendrion wniosła odwołanie od wyroku z dnia 16 listopada 2011 r., Kendrion/Komisja (T-54/06, niepublikowanego, EU:T:2011:667).
- 12 Wyrokiem z dnia 26 listopada 2013 r., Kendrion/Komisja (C-50/12 P, EU:C:2013:771), Trybunał oddalił to odwołanie.

Postępowanie przed Sądem i zaskarżony wyrok

- 13 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 26 czerwca 2014 r. Kendrion wystąpiła przeciwko Unii Europejskiej ze skargą na podstawie art. 268 TFUE, żądając naprawienia szkody, którą spółka ta miała ponieść wskutek przewlekłego postępowania przed Sądem w sprawie T-54/06.
- 14 W zaskarżonym wyroku Sąd orzekł, co następuje:
- „1) Unia Europejska, reprezentowana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, jest zobowiązana do zapłaty odszkodowania w wysokości 588 769,18 EUR na rzecz [Kendrion] z tytułu szkody majątkowej poniesionej przez ową spółkę w wyniku naruszenia rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie [T-54/06].

- 2) [Unia Europejska], reprezentowana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, jest zobowiązana do zapłaty odszkodowania w wysokości 6000 EUR na rzecz spółki Kendrion z tytułu szkody niemajątkowej, którą ta spółka poniosła z powodu naruszenia rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06.
- 3) Każde z odszkodowań, o których mowa w pkt 1 i 2 powyżej, zostanie powiększone o odsetki za zwłokę naliczone poczynając od dnia ogłoszenia niniejszego wyroku do dnia całkowitej spłaty, zgodnie ze stopą procentową stosowaną przez Europejski Bank Centralny (EBC) do podstawowych operacji refinansujących, powiększoną o 3,5 punktu procentowego.
- 4) W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.
- 5) [Unia Europejska], reprezentowana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, zostaje obciążona, poza własnymi kosztami, kosztami poniesionymi przez Kendrion w związku z zarzutem niedopuszczalności, który doprowadził do wydania postanowienia z dnia 6 stycznia 2015 r., Kendrion/Unia Europejska (T-479/14, niepublikowanego, EU:T:2015:2).
- 6) Kendrion i [Unia Europejska], reprezentowana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, pokrywają własne koszty w sprawie wszczętej skargą, która doprowadziła do wydania niniejszego wyroku.
- 7) Komisja Europejska pokrywa własne koszty”.

Żądania stron

- 15 W odwołaniu Unia Europejska wnosi do Trybunału o:
 - uchylenie pkt 1 sentencji zaskarżonego wyroku;
 - oddalenie jako bezzasadnego przedstawionego przez Kendrion w postępowaniu w pierwszej instancji żądania naprawienia szkody majątkowej, jaką owo przedsiębiorstwo miało ponieść, lub – tytułem dalszego żądania ewentualnego – obniżenie wysokości tego odszkodowania do kwoty 175 709,87 EUR;
 - obciążenie Kendrion kosztami postępowania.
- 16 Kendrion wnosi do Trybunału o:
 - stwierdzenie niedopuszczalności odwołania;
 - ewentualnie, oddalenie odwołania jako bezzasadnego i
 - obciążenie Unii Europejskiej kosztami postępowania.
- 17 Komisja wnosi do Trybunału o uwzględnienie odwołania w całości.
- 18 W odwołaniu wzajemnym Kendrion wnosi do Trybunału o uchylenie pkt 1–6 sentencji zaskarżonego wyroku oraz przy ponownym rozstrzygnięciu o:
 - przyznanie jej odszkodowania w wysokości 2 308 463,98 EUR lub, ewentualnie, w wysokości, którą Trybunał uzna za rozsądną, z tytułu szkody majątkowej oraz zadośćuczynienia w wysokości 1 700 000 EUR lub, ewentualnie, w wysokości, którą Trybunał uzna za słuszną, z tytułu szkody niemajątkowej;

- zwiększenie każdej z tych kwot o odsetki za zwłokę naliczone według stopy, którą [Trybunał] uzna za słuszną, poczynawszy od dnia 26 listopada 2013 r.;
- ewentualnie, przekazanie sprawy w całości lub w części do ponownego rozpoznania przez Sąd, który wyda orzeczenie zgodnie z wyrokiem [Trybunału];
- obciążenie Unii Europejskiej kosztami postępowania.

19 Unia Europejska wnosi do Trybunału o:

- oddalenie odwołania wzajemnego;
- obciążenie Kendrion kosztami postępowania.

W przedmiocie odwołania głównego

W przedmiocie dopuszczalności odwołania

Argumentacja stron

- 20 Kendrion, druga strona postępowania wszczętego na podstawie odwołania głównego, podnosi, że odwołanie jest niedopuszczalne w całości z dwóch powodów.
- 21 W pierwszej kolejności istnieje konflikt interesów wynikający z tego, że Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej postanowił sam zająć się sprawą w drodze odwołania. Odwołanie narusza zatem art. 47 karty, który gwarantuje prawo do rozpatrzenia sprawy przez niezawisły i bezstronny sąd.
- 22 W związku z tym Kendrion uważa, że wnosząca odwołanie powinna była odstąpić od wniesienia tego odwołania od zaskarżonego wyroku.
- 23 Ponadto, zważywszy w każdym razie, po pierwsze, że aby decyzja o wniesieniu niniejszego odwołania oraz wybór i treść zarzutów były zgodne z wymogami prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości, powinny one zostać ustalone przez organ upoważniony w tym celu w ramach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który to organ nie jest odpowiedzialny za sprawowanie funkcji sądowniczej Trybunału i nie ma żadnego wpływu na tę funkcję, a po drugie, że w odwołaniu złożonym przez wnoszącą odwołanie nie ma żadnej wzmianki w tym względzie, Kendrion uważa, iż do czasu wyjaśnienia tej kwestii odwołanie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest niedopuszczalne.
- 24 W drugiej kolejności Kendrion podkreśla, że w wyroku z dnia 26 listopada 2013 r., Kendrion/Komisja (C-50/12 P, EU:C:2013:771), Trybunał orzekł, iż wniesiona do Sądu skarga o odszkodowanie lub zadośćuczynienie jest skuteczną metodą dochodzenia rekompensaty i odszedł tym samym od metody zmniejszania grzywien, którą stosował do chwili wydania tego wyroku. Tymczasem fakt, iż Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wniósł to odwołanie, pomimo kosztów i opóźnień, które owo działanie implikuje po stronie Kendrion, podważa w praktyce to orzecznictwo.
- 25 Wreszcie, na wypadek gdyby odwołanie zostało uznane za dopuszczalne, Kendrion twierdzi, że niezawisłość i bezstronność Trybunału wymagają, aby w niniejszej sprawie kontrola sprawowana przez Trybunał ograniczała się wyłącznie do oceny kwestii, czy Sąd dopuścił się oczywistego naruszenia obowiązujących przepisów lub czy zastosował je lub dokonał ich wykładni, naruszając prawo w sposób niebudzący jakichkolwiek wątpliwości.

- 26 Unia Europejska, która wniosła odwołanie główne, kwestionuje argumenty przedstawione na poparcie zarzutu niedopuszczalności przez drugą stronę postępowania wszczętego na podstawie tego odwołania.

Ocena Trybunału

- 27 W pierwszej kolejności, co się tyczy argumentacji Kendrion opartej na twierdzeniu, że istnieje konflikt interesów wynikający z tego, iż Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej postanowił sam zająć się sprawą w drodze odwołania, i że ów konflikt stanowi naruszenie podstawowego prawa Kendrion do niezależnego i bezstronnego sądu, przewidzianego w art. 47 akapit drugi karty, należy przypomnieć, że zgodnie z art. 13 ust. 1 TUE Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest instytucją Unii Europejskiej, która – jak wynika z art. 19 ust. 1 TUE – obejmuje szereg sądów, mianowicie „Trybunał Sprawiedliwości, Sąd i sądy wyspecjalizowane”.
- 28 Artykuł 13 ust. 2 TUE stanowi, że każda instytucja Unii działa w granicach uprawnień przyznanych jej na mocy traktatów, zgodnie z procedurami, na warunkach i w celach w nich określonych.
- 29 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 268 TFUE Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest właściwy do orzekania w sporach dotyczących odszkodowań określonych w art. 340 akapity drugi i trzeci TFUE.
- 30 Artykuł 256 ust. 1 TFUE stanowi, że Sąd jest właściwy do rozpoznawania w pierwszej instancji skarg określonych w art. 268 TFUE i że od orzeczeń wydanych przez Sąd w ramach takich skarg przysługuje prawo odwołania się do Trybunału Sprawiedliwości.
- 31 Trzeba przypomnieć w tym zakresie, że zgodnie z art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej odwołanie do Trybunału Sprawiedliwości może zostać wniesione przez każdą stronę, której żądania nie zostały uwzględnione, w całości lub w części.
- 32 Ponadto jeśli chodzi w szczególności o naruszenie rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia, należy przypomnieć, że Trybunał wielokrotnie orzekał, iż naruszenie przez sąd Unii wynikającego z art. 47 akapit drugi karty obowiązku wydania w rozsądnym terminie orzeczenia w sprawach do niego skierowanych powinno spotkać się z sankcją w postaci skargi o odszkodowanie wniesionej przed Sąd, ponieważ taka skarga stanowi skuteczny ku temu środek. Trybunał wyjaśnił też, że żądanie naprawienia szkody spowodowanej nieprzestrzeganiem przez Sąd rozsądnego terminu do wydania orzeczenia nie może być przedłożone bezpośrednio Trybunałowi w ramach odwołania, lecz należy je złożyć do samego Sądu (zob. wyrok z dnia 21 stycznia 2016 r., Galp Energía España i in./Komisja, C-603/13 P, EU:C:2016:38, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 33 Wreszcie skargę o odszkodowanie na podstawie art. 340 akapit drugi TFUE należy skierować przeciwko Unii Europejskiej, która powinna być reprezentowana przez instytucję Unii, której zachowanie miało wyrządzić podnoszoną szkodę.
- 34 Z powyższego wynika po pierwsze, że w ramach skarg o odszkodowanie zmierzających do uzyskania na podstawie art. 340 akapit drugi TFUE naprawienia szkód wynikających z naruszenia przez Sąd ciążącego na nim obowiązku wydania orzeczenia w rozsądnym terminie, takich jak skarga rozpoznawana w niniejszej sprawie, należy dokonać rozróżnienia między, z jednej strony, instytucją „Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej”, która jako instytucja Unii jest uznawana za źródło domniemywanej szkody, w związku z czym posiada status strony pozwanej w pierwszej instancji oraz, w stosownym przypadku, wnoszącej odwołanie, a z drugiej strony, Sądem i Trybunałem Sprawiedliwości, które są sądami składającymi się na Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej i które są właściwe, odpowiednio, do rozpoznania tych skarg.

- 35 Tak więc okoliczność, że w niniejszej sprawie wnoszącą odwołanie główne jest Unia Europejska, reprezentowana przez instytucję „Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej”, i że jednocześnie sądem rozpatrującym odwołanie jest Trybunał Sprawiedliwości, nie wynika z wyboru tej wnoszącej odwołanie, lecz ze ścisłego stosowania przepisów prawa Unii obowiązujących w tej dziedzinie.
- 36 Po drugie, wbrew twierdzeniom Kendrion, okoliczność ta nie podważa podstawowego prawa osoby poszkodowanej jakoby wskutek nieprzestrzegania przez Sąd obowiązku wydania orzeczenia w rozsądnym terminie do niezawisłego i bezstronnego sądu, przewidzianego w art. 47 akapit drugi karty, ponieważ takie prawo podstawowe jest gwarantowane zarówno w pierwszej instancji, jak i w postępowaniu odwoławczym.
- 37 Co się tyczy bowiem postępowania w pierwszej instancji, Trybunał wyjaśnił już, że Sąd, który jest właściwy na podstawie art. 256 ust. 1 TFUE i który rozpoznaje żądanie odszkodowawcze zmierzające do naprawienia szkody wynikającej jakoby z przekroczenia rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia, jest zobowiązany wydać rozstrzygnięcie w przedmiocie takiego żądania, orzekając w składzie innym niż ten, który rozpoznawał spór zapoczątkowujący postępowanie, którego czas trwania jest krytykowany (zob. wyrok z dnia 21 stycznia 2016 r., Galp Energía España i in./Komisja, C-603/13 P, EU:C:2016:38, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 38 Jeśli chodzi o odwołanie, decyzja Unii Europejskiej, reprezentowanej przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w sprawie wniesienia – tak jak w niniejszym przypadku – odwołania od wyroku wydanego przez Sąd w ramach skargi o odszkodowanie, należy wyłącznie do prezesa tej instytucji, który ją reprezentuje. Ponadto jeżeli prezes tej instytucji jest również prezesem Trybunału jako sądu, do którego wniesiono owo odwołanie, wówczas nie uczestniczy on w rozpatrzeniu sprawy i zostaje zastąpiony w wykonaniu tego zadania przez wiceprezesa.
- 39 Po trzecie, wbrew twierdzeniom Kendrion, nie można skutecznie podnosić, że Unia Europejska powinna była odstąpić od wniesienia niniejszego odwołania. Zważywszy bowiem, że jej żądania nie zostały uwzględnione w ramach postępowania w pierwszej instancji, Unia Europejska, reprezentowana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, może, na podstawie art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wnieść odwołanie od zaskarżonego wyroku. Żaden bowiem przepis prawa Unii nie ogranicza prawa stron do wniesienia odwołania, jeżeli spełnione są przesłanki przewidziane w tym przepisie, również wówczas gdy zainteresowaną stroną jest Unia Europejska i gdy jest ona reprezentowana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej występujący jako instytucja Unii. Jak zaznaczył rzecznik generalny w pkt 26 opinii, ograniczenie takie byłoby ponadto sprzeczne z zasadą równości broni.
- 40 Należy zatem oddalić pierwszy argument zaprezentowany przez Kendrion na poparcie zarzutu niedopuszczalności podniesionego przez tę spółkę.
- 41 W drugiej kolejności, co się tyczy argumentu Kendrion, że Unia Europejska, wnosząc to odwołanie główne, podważyła stwierdzenie dokonane przez sam Trybunał w wyroku z dnia 26 listopada 2013 r., Kendrion/Komisja (C-50/12 P, EU:C:2013:771), zgodnie z którym skarga o odszkodowanie lub zadośćuczynienie jest skuteczną metodą dochodzenia rekompensaty, wystarczy wskazać, że poza faktem, iż ów argument pomija rozróżnienie omówione w pkt 27 i 34 niniejszego wyroku między z jednej strony Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej jako instytucją wnoszącą odwołanie główne, a z drugiej strony Trybunałem jako sądem, który wydał ów wyrok z dnia 26 listopada 2013 r., Kendrion/Komisja (C-50/12 P, EU:C:2013:771), okoliczność, że w szeregu wyroków Trybunał uznał, iż skarga o odszkodowanie lub zadośćuczynienie jest skuteczną metodą dochodzenia rekompensaty, nie pozbawia w żadnym razie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej jako instytucji reprezentującej Unię, przeciwko której skarga o odszkodowanie lub zadośćuczynienie zostaje wniesiona, możliwości wniesienia odwołania od orzeczenia Sądu kończącego postępowanie w przedmiocie tej skargi, jeżeli spełnione są przesłanki określone w art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, ani nie implikuje tym samym niedopuszczalności takiego odwołania.

42 W związku z tym argument ten należy oddalić.

43 Wreszcie należy też oddalić argument Kendrion dotyczący kryterium kontroli, które Trybunał powinien zastosować w ramach niniejszego odwołania. Jak wskazał rzecznik generalny w pkt 37 opinii, żaden przepis prawa Unii nie pozwala uznać, że kontrola sprawowana przez Trybunał w ramach odwołania wniesionego przez Unię Europejską od wyroku Sądu wydanego w ramach skargi o odszkodowanie lub zadośćuczynienie na podstawie art. 340 akapit drugi TFUE ma szerszy lub węższy zakres w zależności od instytucji, która reprezentuje Unię.

44 W tych okolicznościach niniejsze odwołanie jest dopuszczalne. Niemniej jednak powyższe stwierdzenie w niczym nie przesądza o badaniu dopuszczalności niektórych argumentów rozpatrywanych odrębnie (wyrok z dnia 4 maja 2017 r., RFA International/Komisja, C-239/15 P, niepublikowany, EU:C:2017:337, pkt 20 i przytoczone tam orzecznictwo).

Co do istoty

45 Na poparcie odwołania Unia Europejska podnosi trzy zarzuty.

Argumenty stron

46 W ramach zarzutu pierwszego Unia Europejska twierdzi, że Sąd, uznając, iż istnieje wystarczająco bezpośredni związek przyczynowy między naruszeniem rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06 a stratą poniesioną przez Kendrion w wyniku zapłaty kosztów gwarancji bankowej w okresie, który odpowiada przekroczeniu tego terminu, naruszył prawo przy dokonywaniu wykładni pojęcia „związek przyczynowy”.

47 W szczególności Unia Europejska uważa, że Sąd oparł się na błędnym założeniu, iż decyzja o ustanowieniu gwarancji bankowej zostaje podjęta wyłącznie w jednym określonym momencie, mianowicie w momencie podjęcia „decyzji pierwotnej” o ustanowieniu tej gwarancji. Skoro jednak obowiązek zapłaty grzywny istniał przez cały czas trwania postępowania przed sądami Unii, a nawet po tym okresie, gdyż grzywna nie została uchylona, skarżąca w pierwszej instancji miała możliwość zapłacenia grzywny i wykonania w ten sposób obowiązku, który spoczywał na niej w tym zakresie. Zważywszy, że skarżąca miała możliwość zapłacenia grzywny w każdej chwili, jej samodzielna decyzja o zastąpieniu tej zapłaty gwarancją bankową jest decyzją o charakterze ciągłym, podtrzymywaną przez nią przez cały czas trwania postępowania. W konsekwencji rozstrzygającą przyczyną poniesienia kosztów gwarancji bankowej jest samodzielna decyzja skarżącej o niezapłaceniu grzywny i o zastąpieniu tej zapłaty gwarancją bankową, a nie naruszenie rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia.

48 Komisja popiera argumenty przedstawione przez wnoszącą odwołanie główne.

49 Kendrion podnosi, że istotnym elementem w niniejszej sprawie, który odróżnia ją od orzecznictwa wynikającego w szczególności z wyroku z dnia 21 kwietnia 2005 r., Holcim (Deutschland)/Komisja (T-28/03, EU:T:2005:139, pkt 121–123), oraz z postanowienia z dnia 12 grudnia 2007 r., Atlantic Container Line i in./Komisja (T-113/04, niepublikowanego, EU:T:2007:377, pkt 39, 40), jest to, że – jak Sąd słusznie stwierdził w pkt 87–89 zaskarżonego wyroku – w momencie ustanowienia gwarancji bankowej druga strona postępowania wszczętego na podstawie odwołania głównego nie mogła i nie musiała racjonalnie przewidzieć, że Sąd postąpi w stosunku do niej w bezprawny sposób, wydając orzeczenie po upływie niezwykle długiego czasu.

- 50 Ponadto Kendrion, przyznając, że z właściwych dla niej przyczyn faktycznie miała prawo do samodzielnego podjęcia decyzji o ustanowieniu bądź nieustanowieniu gwarancji bankowej, wskazuje, iż skorzystanie z tego prawa nie oznacza, że powinna ona ponieść wszelkie niekorzystne skutki okoliczności, które są w całości objęte zakresem ryzyka wnoszącej odwołanie główne. Kendrion podkreśla wreszcie, że wybór między ustanowieniem gwarancji bankowej a zapłatą grzywny stanowi poważną decyzję, której nie może stale, jeśli nie codziennie, brać ponownie pod rozważenie, tym bardziej że należy uwzględnić długoterminowe umowy finansowe, umowy zawarte z podmiotami udzielającymi gwarancji bankowej, sytuację finansową przedsiębiorstwa oraz stosunki z akcjonariuszami i innymi udziałowcami.
- 51 Kendrion wnosi tym samym o oddalenie tego zarzutu.

Ocena Trybunału

- 52 Należy przypomnieć, że – jak Trybunał już podkreślił – przesłanka dotycząca związku przyczynowego przewidziana w art. 340 akapit drugi TFUE wymaga istnienia wystarczająco bezpośredniego związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy zachowaniem instytucji Unii a szkodą, związku, którego udowodnienie należy do skarżącego, tak że zarzucane zachowanie powinno być decydującą przyczyną szkody (postanowienie z dnia 31 marca 2011 r., Mauerhofer/Komisja, C-433/10 P, niepublikowane, EU:C:2011:204, pkt 127 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 53 Tak więc w celu ustalenia istnienia bezpośredniego związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy zachowaniem zarzucanym Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej a podnoszoną szkodą należy zbadać, czy naruszenie rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06 jest decydującą przyczyną powstania szkody wynikającej z zapłaty kosztów gwarancji bankowej w okresie odpowiadającym przekroczeniu tego terminu.
- 54 Należy zauważyć w tym względzie, że w ramach skargi o odszkodowanie wniesionej przeciwko Komisji, w szczególności celem zwrotu kosztów gwarancji, które skarżący ponieśli w celu uzyskania zawieszenia wykonania decyzji o odzyskaniu odnośnych refundacji, które to decyzje zostały później uchylone, Trybunał orzekł, że gdy decyzja nakazująca zapłatę grzywny przewiduje możliwość ustanowienia gwarancji w celu zabezpieczenia tej płatności, wraz z odsetkami za opóźnienie, do czasu rozstrzygnięcia skargi na tę decyzję, szkoda, którą stanowią koszty ustanowienia gwarancji, nie wynika z rzeczony decyzji, ale z podjętej przez samego zainteresowanego decyzji o ustanowieniu gwarancji zamiast natychmiastowego wypełnienia obowiązku zapłaty. W tych okolicznościach Trybunał stwierdził, że między zachowaniem zarzucanym Komisji a podnoszoną szkodą nie istnieje żaden bezpośredni związek przyczynowy (zobacz podobnie wyrok z dnia 28 lutego 2013 r., Inalca i Cremonini/Komisja, C-460/09 P, EU:C:2013:111, pkt 118, 120).
- 55 W pkt 89 zaskarżonego wyroku Sąd uznał natomiast, że związek między przekroczeniem rozsądnego terminu na wydanie wyroku w sprawie T-54/06 a zapłatą kosztów gwarancji bankowej w okresie, który odpowiadał temu przekroczeniu, nie mógł zostać przerwany przez pierwotną decyzję Kendrion o niedokonaniu natychmiastowej zapłaty grzywny nałożonej w decyzji C(2005) 4634 oraz o ustanowieniu gwarancji bankowej.
- 56 W szczególności, jak wynika z pkt 87 i 88 zaskarżonego wyroku, dwiema okolicznościami, na których Sąd oparł się, aby dojść do wniosku przedstawionego w pkt 89 tego wyroku, są, po pierwsze, okoliczność, że w chwili, gdy Kendrion wniosła skargę w sprawie T-54/06, oraz w chwili, gdy ustanowiła ona gwarancję bankową, naruszenie rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia było niemożliwe do przewidzenia, spółka ta zaś mogła zasadnie oczekiwać, iż owa skarga zostanie rozpatrzona w rozsądnym terminie, a po drugie, okoliczność, że przekroczenie rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia miało miejsce po podjęciu przez Kendrion pierwotnej decyzji o ustanowieniu rzeczony gwarancji.

- 57 Jednakże obie okoliczności wskazane przez Sąd w pkt 87 i 88 zaskarżonego wyroku nie są właściwe, by móc stwierdzić, że związek przyczynowy pomiędzy naruszeniem rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06 a szkodą poniesioną przez Kendrion w wyniku zapłaty kosztów gwarancji bankowej w okresie odpowiadającym przekroczeniu tego terminu nie mógł zostać przerwany decyzją tego przedsiębiorstwa o ustanowieniu rzeczzonej gwarancji.
- 58 Byłoby tak bowiem jedynie w przypadku, gdyby utrzymanie gwarancji bankowej miało charakter obowiązkowy, tak że przedsiębiorstwo, które wniosło skargę na decyzję Komisji nakładającą na nie grzywnę i które postanowiło ustanowić gwarancję bankową, aby nie wykonywać niezwłocznie tej decyzji, nie miało prawa, przed datą wydania wyroku w ramach postępowania wszczętego na podstawie tej skargi, zapłacić rzeczzonej grzywny i wycofać ustanowionej przez nie gwarancji bankowej (wydany dziś wyrok, C-138/17 P i C-146/17 P, Unia Europejska/Gascogne Sack Deutschland i Gascogne, pkt 28).
- 59 Tymczasem jak wskazał rzecznik generalny w pkt 57, 69 i 70 opinii i jak orzekł już Trybunał, utrzymanie gwarancji bankowej, podobnie jak jej ustanowienie, podlega swobodnej ocenie danego przedsiębiorstwa z punktu widzenia jego interesów finansowych. W istocie żaden przepis prawa Unii nie uniemożliwia temu przedsiębiorstwu wycofania w każdej chwili ustanowionej przez nie gwarancji bankowej oraz zapłaty nałożonej grzywny, jeżeli ze względu na zmianę okoliczności w porównaniu z okolicznościami istniejącymi w dniu ustanowienia tej gwarancji rzeczzone przedsiębiorstwo uważa, że rozwiązanie to jest dla niego bardziej korzystne. Może tak być w szczególności wówczas, gdy przebieg postępowania przed Sądem skłania dane przedsiębiorstwo do wniosku, że wyrok zostanie wydany w terminie późniejszym niż termin przewidywany przez nie pierwotnie i że w związku z tym koszty gwarancji bankowej będą wyższe niż koszty, które owo przedsiębiorstwo pierwotnie przewidywało w chwili ustanowienia tej gwarancji (wydany dziś wyrok, C-138/17 P i C-146/17 P, Unia Europejska/Gascogne Sack Deutschland i Gascogne, pkt 29).
- 60 Zważywszy w niniejszym przypadku, że po pierwsze we wrześniu 2008 r., to jest 2 lata i 6 miesięcy po wniesieniu skargi w sprawie T-54/06, nie otwarto jeszcze nawet procedury ustnej w tej sprawie, jak wynika z ustaleń dokonanych przez Sąd w pkt 48 zaskarżonego wyroku, a po drugie termin, który Kendrion sama uznała zarówno w skardze w pierwszej instancji, jak i w odwołaniu wzajemnym za zwykły termin na rozpatrzenie skarg o stwierdzenie nieważności w dziedzinie konkurencji, wynosi właśnie 2 lata i 6 miesięcy, należy stwierdzić, że najpóźniej we wrześniu 2008 r. Kendrion nie mogła nie wiedzieć, iż postępowanie w tej sprawie znacznie wykroczy poza czas trwania przewidywany pierwotnie przez tę spółkę, oraz że mogła ona ponownie rozważyć zasadność utrzymania gwarancji bankowej z uwagi na dodatkowe koszty, jakie utrzymanie tej gwarancji mogło implikować.
- 61 W tych okolicznościach naruszenie rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06 nie jest decydującą przyczyną szkody poniesionej przez Kendrion w wyniku zapłaty kosztów gwarancji bankowej w okresie odpowiadającym przekroczeniu tego terminu. Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 80 opinii, taka szkoda wynika z samodzielnej decyzji Kendrion o utrzymaniu gwarancji bankowej przez cały czas trwania postępowania w tej sprawie pomimo skutków finansowych wynikających z tej decyzji.
- 62 Z powyższych rozważań wynika, że Sąd, uznając, iż istnieje wystarczająco bezpośredni związek przyczynowy między naruszeniem rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06 a stratą poniesioną przez Kendrion w wyniku zapłaty kosztów gwarancji bankowej w okresie, który odpowiada przekroczeniu tego terminu, naruszył prawo przy dokonywaniu wykładni pojęcia „związek przyczynowy”.
- 63 W konsekwencji, zważywszy, że zarzut ten powinien zostać uwzględniony, należy uchylić pkt 1 sentencji zaskarżonego wyroku bez konieczności orzekania w przedmiocie zarzutów drugiego i trzeciego podniesionych przez Unię Europejską na poparcie jej odwołania.

W przedmiocie odwołania wzajemnego

- 64 Na poparcie odwołania wzajemnego Kendrion podnosi cztery zarzuty.

W przedmiocie zarzutu trzeciego

- 65 W ramach zarzutu trzeciego Kendrion zarzuca Sądowi, że nie przedstawił uzasadnienia oraz naruszył prawo, dokonując wykładni pojęcia „związek przyczynowy”, definiując okres odpowiadający przekroczeniu rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia oraz dokonując oceny szkody majątkowej wynikającej z zapłaty kosztów gwarancji bankowej.
- 66 Zważywszy, że – jak wynika z pkt 63 niniejszego wyroku – pkt 1 sentencji zaskarżonego wyroku został uchylony, nie zachodzi już potrzeba zbadania zarzutu trzeciego.

W przedmiocie zarzutu pierwszego

Argumenty stron

- 67 W zarzucie pierwszym Kendrion twierdzi, że Sąd, uznając, iż okres 26 miesięcy (15 miesięcy plus 11 miesięcy) między zakończeniem pisemnego etapu postępowania a otwarciem ustnego etapu postępowania był odpowiedni do rozpatrzenia sprawy T-54/06, dopuścił się naruszenia prawa i nie przedstawił uzasadnienia przy określeniu rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia i tym samym długości przekroczenia tego terminu.
- 68 W pierwszej kolejności Kendrion twierdzi, że w celu określenia rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia Sąd powinien był przede wszystkim uwzględnić całkowity czas trwania postępowania. Następnie Sąd, opierając się zarówno na orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak i na szczegółowym raporcie Europejskiej Komisji na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ) z 2012 r., zatytułowanym „Europejskie systemy sądowe” (zwanym dalej raportem CEPEJ z 2012 r.) oraz uwzględniając złożoność wynikającą z międzynarodowego charakteru Sądu, powinien był przyjąć, że rozsądny termin na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06 wynosił 2 lata i 6 miesięcy. Tak więc Sąd powinien był wreszcie uznać, że długość przekroczenia rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia wyniosła 3 lata i 3 miesiące.
- 69 Kendrion zaznacza, że okres dłuższy niż dwa i pół roku również może być rozsądny przy rozpatrywaniu sprawy takiej jak niniejsza sprawa pod warunkiem, że istnieje szczególne uzasadnienie. Kendrion uważa jednak, iż w tym przypadku żadna z okoliczności sprawy nie może uzasadnić czasu trwania postępowania przed Sądem wynoszącego ponad dwa i pół roku, ani tym bardziej okresu 26 miesięcy pomiędzy zakończeniem pisemnego etapu postępowania a otwarciem jego ustnego etapu.
- 70 W drugiej kolejności Sąd nie uzasadnił oceny zawartej w pkt 58 zaskarżonego wyroku ani w odniesieniu do okresu 15 miesięcy, ani w odniesieniu do dodatkowego okresu jednego miesiąca na sprawę. Ponadto istnieje wewnętrzna sprzeczność w zakresie, w jakim podejście to opiera się na założeniu, iż złożoność rośnie wraz z liczbą spraw, podczas gdy złożoność ta została już uwzględniona przy określeniu okresu bezczynności trwającego 15 miesięcy, który został uznany za dopuszczalny w każdej sprawie dotyczącej kartelu, zaś w wyroku z dnia 26 listopada 2013 r., Kendrion/Komisja (C-50/12 P, EU:C:2013:771, pkt 104), Trybunał stwierdził, iż zarzuty podniesione przez Kendrion „nie przedstawiały szczególnie podwyższonego stopnia trudności”.
- 71 Unia Europejska uważa, że argumenty Kendrion są niedopuszczalne, a w każdym razie bezzasadne.

Ocena Trybunału

- 72 Co się tyczy w pierwszej kolejności argumentacji opartej na naruszeniu prawa przy określeniu rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia, po pierwsze należy podkreślić, że – wbrew temu, co stara się zasugerować Kendrion – z zaskarżonego wyroku wynika, iż w celu określenia rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia, a w konsekwencji długości przekroczenia tego terminu Sąd wziął pod uwagę cały czas trwania postępowania w sprawie T-54/06.
- 73 W pkt 62 zaskarżonego wyroku Sąd wskazał bowiem, że analiza akt tej sprawy nie wykazała żadnej okoliczności pozwalającej stwierdzić istnienie okresu nieuzasadnionej beczynności w czasie między dniem złożenia skargi a dniem złożenia dupliki z jednej strony oraz między otwarciem ustnego etapu postępowania a wydaniem wyroku kończącego postępowanie w tej sprawie z drugiej strony. Wynika stąd, że Sąd sprawdził, że czas trwania pierwszego i ostatniego etapu postępowania w sprawie T-54/06 był odpowiedni do rozpatrzenia tej sprawy, natomiast Sąd uznał za nieuzasadniony jedynie czas trwania pośredniego etapu postępowania, czyli czas pomiędzy zakończeniem pisemnego etapu postępowania i otwarciem etapu ustnego. Okoliczność ta spowodowała w konsekwencji nadmierne wydłużenie łącznego czasu trwania postępowania w rozumieniu art. 47 akapit drugi karty.
- 74 Po drugie, wbrew twierdzeniom Kendrion, żaden przepis prawa Unii nie stanowi, że w przypadku rozpatrywania spraw z dziedziny konkurencji zawisłych przed Sądem, takich jak niniejsza sprawa, okres 2 lat i 6 miesięcy należy uznać za rozsądny do celów art. 47 akapit drugi karty.
- 75 Celem uzasadnienia swojej argumentacji Kendrion odwołuje się w tym względzie do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz do raportu CEPEJ z 2012 r.
- 76 Co się tyczy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wprawdzie w świetle art. 52 ust. 3 karty zasady wynikające z tego orzecznictwa w odniesieniu do prawa każdego do rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie zgodnie z art. 6 ust. 1 EKPC mogą zostać uwzględnione w celu określenia zakresu i znaczenia odpowiadającego mu prawa przewidzianego w art. 47 akapit drugi karty, jednak – jak wskazał rzecznik generalny w pkt 146 opinii – Kendrion nie przytoczyła żadnego wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, z którego wynikałoby, że w postępowaniach w dziedzinie karteli prowadzonych przed Sądem, takich jak niniejsze postępowanie, okres 2 lat i 6 miesięcy należy uznać za rozsądny.
- 77 Jeśli chodzi o raport CEPEJ z 2012 r., poza faktem, że nie zawiera on przepisów prawa, należy zaznaczyć, iż ów raport obejmuje analizę terminów sądowych w państwach członkowskich Rady Europy, nie zaś analizę terminów rozpatrywania spraw przed sądami Unii. Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 147 opinii, nie można zatem skutecznie twierdzić, że w owym raporcie zasugerowano, iż czas trwania postępowania przed Sądem w sprawach z zakresu konkurencji, takich jak niniejsza sprawa, nie powinien przekraczać dwóch i pół roku.
- 78 Tak więc Sąd mógł orzec w pkt 58 zaskarżonego wyroku, nie naruszając przy tym prawa, że okres 26 miesięcy, to jest 15 miesięcy plus 11 miesięcy, pomiędzy zakończeniem pisemnego etapu postępowania i otwarciem ustnego etapu postępowania był odpowiedni do rozpatrzenia sprawy T-54/06.
- 79 Wreszcie, jeśli chodzi o argument Kendrion przywołany w pkt 69 niniejszego wyroku, która polega w rzeczywistości na podważeniu oceny Sądu w świetle okoliczności sprawy T-54/06, należy zaznaczyć, że wnosząca odwołanie wzajemne nie może uzyskać od Trybunału zastąpienia oceny Sądu jego własną oceną. Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem odwołanie ogranicza się do kwestii prawnych. Dlatego też jedynie Sąd jest uprawniony do ustalenia i dokonania oceny istotnych okoliczności faktycznych, a także do dokonania oceny dowodów. Ocena tych okoliczności faktycznych i dowodów nie stanowi zatem – z zastrzeżeniem przypadków ich wypaczenia – kwestii prawnej podlegającej jako taka kontroli Trybunału w ramach postępowania odwoławczego (zob. postanowienie z dnia 3 września

2013 r., Idromacchine i in./Komisja, C-34/12 P, niepublikowane, EU:C:2013:552, pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo). Tymczasem w niniejszej sprawie Kendrion nie podniosła, ani tym bardziej nie udowodniła takiego wypaczenia, wobec czego ów argument jest niedopuszczalny.

- 80 Jeżeli chodzi w drugiej kolejności o argument dotyczący braku uzasadnienia, należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uzasadnienie wyroku powinno przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie Sądu, pozwalając zainteresowanemu na poznanie powodów wydanego orzeczenia, a Trybunałowi na dokonanie jego kontroli sądowej (wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r., France Télécom/Komisja, C-202/07 P, EU:C:2009:214, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 81 Jednakże wbrew twierdzeniom Kendrion Sąd przedstawił w wystarczający sposób w pkt 50–57 zaskarżonego wyroku powody, dla których uznał, że okres 26 miesięcy, to jest 15 miesięcy plus 11 miesięcy, pomiędzy zakończeniem pisemnego etapu postępowania i otwarciem ustnego etapu postępowania był odpowiedni do rozpatrzenia sprawy T-54/06.
- 82 W konsekwencji zarzut pierwszy należy w części odrzucić jako niedopuszczalny, a w części oddalić jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu drugiego

Argumenty stron

- 83 W ramach zarzutu drugiego Kendrion zarzuca Sądowi oczywisty błąd w ocenie oraz brak uzasadnienia, gdy oddalił on jej roszczenie o odszkodowanie z tytułu szkody majątkowej poniesionej w wyniku zapłaty odsetek za opóźnienie z uwagi na to, że wnosząca odwołanie wzajemne nie przedstawiła żadnego dowodu pozwalającego wykazać, iż w okresie odpowiadającym przekroczeniu rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia kwota odsetek za opóźnienie była wyższa od korzyści odniesionej przez nią ze względu na korzystanie w tym okresie z kwoty grzywny powiększonej o odsetki za opóźnienie. Ponadto Kendrion twierdzi, że Sąd naruszył prawo, gdy nie uwzględnił podniesionego przez nią posiłkowo żądania zasądzenia od Unii Europejskiej kwoty, którą Sąd uznałby za rozsądną, mimo że posiadał on wystarczające informacje do wydania rozstrzygnięcia w tym względzie.
- 84 Na poparcie swej argumentacji dotyczącej domniemywanego oczywistego błędu w ocenie Kendrion odsyła po pierwsze do pkt 42 i 43 swojej skargi w pierwszej instancji, zgodnie z którymi wykazała ona, że musiała zapłacić Komisji odsetki w wysokości 3,56% i że sama osiągnęła korzyść równą odsetkom ustalonym w ramach otwartej linii kredytowej, z której korzystała w tym samym okresie, a po drugie do załącznika V.3 do tej skargi, w którym sprecyzowano kwotę tych odsetek. Wnosząca odwołanie wzajemne odsyła też do pkt 6 i 45 rzeczzonej skargi w pierwszej instancji, zgodnie z którymi zaproponowała w wyraźny sposób przedstawić dowody i dokumenty. O szkodzie wspomniała ona również w toku rozprawy przed Sądem.
- 85 Unia Europejska uważa, że argumenty skierowane przeciwko ocenie Sądu dotyczącej podnoszonej szkody majątkowej z tytułu zapłaty odsetek za opóźnienie od kwoty grzywny należy odrzucić jako niedopuszczalne lub – ewentualnie – oddalić je jako bezzasadne. Co się tyczy argumentacji dotyczącej żądania posiłkowego, Unia Europejska twierdzi tytułem głównym, że takie żądanie jest niedopuszczalne, a posiłkowo że w każdym razie Sąd, oddalając żądanie naprawienia szkody majątkowej związanej z zapłatą odsetek za opóźnienie od kwoty grzywny ze względu na to, iż wnosząca odwołanie wzajemne nie wykazała podnoszonej szkody, chociaż była do tego zobowiązana, oddalił również w sposób zasadny i wystarczająco uzasadniony owo żądanie posiłkowe.

Ocena Trybunału

- 86 Na wstępie należy przypomnieć, że – jak Sąd wskazał w pkt 64 zaskarżonego wyroku – każda szkoda, o której naprawienie wnosi się w ramach skargi dotyczącej odpowiedzialności pozaumownej Unii na podstawie art. 340 akapit drugi TFUE, powinna być rzeczywista i pewna (wyrok z dnia 30 maja 2017 r., *Safa Nicu Sepahan/Rada*, C-45/15 P, EU:C:2017:402, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 87 W tym kontekście należy zaznaczyć, podobnie jak rzecznik generalny w pkt 87 opinii, że ponieważ działanie lub zaniechanie instytucji Unii może prowadzić do powstania pewnych kosztów po stronie przedsiębiorstwa, ale jednocześnie może przynieść mu pewne korzyści, można uznać, iż szkoda w rozumieniu art. 340 TFUE istnieje jedynie wówczas, gdy różnica netto między kosztami i korzyściami wynikającymi z zachowania zarzucanego tej instytucji jest ujemna.
- 88 Tak więc co się tyczy podnoszonej szkody wynikającej z zapłaty odsetek za opóźnienie od kwoty grzywny w okresie odpowiadającym przekroczeniu rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia, można uznać, że rzeczywista i pewna szkoda faktycznie istnieje jedynie wówczas, gdy odsetki, które narosły w tym okresie, są wyższe od korzyści, jaką wnosząca odwołanie wzajemne mogła uzyskać z faktu korzystania w danym okresie z kwoty równej kwocie grzywny powiększonej o odsetki za opóźnienie.
- 89 Ponadto Trybunał wyjaśnił, że to do strony podnoszącej odpowiedzialność pozaumowną Unii należy przedstawienie jednoznacznych dowodów zarówno na istnienie, jak i na zakres szkody, na którą się powołuje (wyrok z dnia 30 maja 2017 r., *Safa Nicu Sepahan/Rada*, C-45/15 P, EU:C:2017:402, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 90 Tymczasem w niniejszej sprawie Sąd, stwierdziwszy w pkt 76 zaskarżonego wyroku, że w toku postępowania w sprawie T-54/06 *Kendrion* nie uściła kwoty grzywny ani odsetek za opóźnienie, tak że w trakcie postępowania w tej sprawie spółka ta miała możliwość korzystania z kwoty, która odpowiadała kwocie tej grzywny powiększonej o odsetki za opóźnienie, orzekł w pkt 77 zaskarżonego wyroku, że wnosząca odwołanie wzajemne nie przedstawiła dowodów pozwalających wykazać, iż w okresie odpowiadającym przekroczeniu rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06 kwota odsetek za opóźnienie zapłaconych następnie na rzecz Komisji była wyższa od korzyści, jaką mogła ona uzyskać ze względu na możliwość korzystania z kwoty równej kwocie grzywny powiększonej o odsetki za opóźnienie.
- 91 Sąd wskazał ponadto w pkt 78 zaskarżonego wyroku, że oceny tej nie podważa zaproponowana przez wnoszącą odwołanie wzajemne metoda obliczeniowa, która miałaby polegać na odjęciu od kwoty domniemywanej szkody kosztów finansowania przez bank, które wnosząca odwołanie wzajemne musiałaby ponieść, gdyby była zobowiązana do zapłaty grzywny w dniu 26 sierpnia 2010 r. Sąd stwierdził w tym względzie w pkt 79 tego wyroku, że *Kendrion* nigdy nie podnosiła ani a fortiori nie wykazała, że była zobowiązana do skorzystania z finansowania zapewnionego przez podmiot trzeci w celu zapłaty kwoty grzywny nałożonej przez Komisję.
- 92 W tych okolicznościach, jak wynika z pkt 86–89 niniejszego wyroku, Sąd po pierwsze słusznie orzekł w pkt 80 zaskarżonego wyroku, że nie wykazano, iż w okresie odpowiadającym przekroczeniu rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06 wnosząca odwołanie wzajemne poniosła rzeczywistą i pewną szkodę w wyniku zapłaty odsetek za opóźnienie od nieuiszczonej kwoty grzywny, a po drugie słusznie stwierdził, że w konsekwencji należało oddalić żądanie naprawienia poniesionej jakoby w związku z tym szkody.
- 93 *Kendrion* podnosi w pierwszej kolejności, że Sąd dopuścił się oczywistego błędu w ocenie w pkt 77 i 79 zaskarżonego wyroku, co wynika z pkt 42 i 43 jej skargi w pierwszej instancji, jak również w szczególności z załącznika V.3 do tej skargi.

- 94 Należy przypomnieć w tym względzie, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału przeinaczenie musi wynikać w sposób oczywisty z akt sprawy, bez konieczności przeprowadzania nowej oceny faktów i dowodów (wyrok z dnia 8 marca 2016 r., Grecja/Komisja, C-431/14 P, EU:C:2016:145, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 95 Tymczasem wbrew twierdzeniom Kendrion ani po pierwsze tabela zawarta w załączniku V.3 do jej skargi w pierwszej instancji, określająca koszty, które spółka ta musiałaby ponieść z tytułu finansowania przez bank grzywny i odsetek, gdyby była zobowiązana do zapłaty grzywny w dniu 26 sierpnia 2010 r., ani po drugie jej propozycja przedstawienia dokumentów dotyczących tego załącznika V.3, zawarta w pkt 45 jej skargi w pierwszej instancji, nie pozwalają stwierdzić, że pkt 77 i 79 zaskarżonego wyroku są obciążone oczywistym błędem w ocenie. Prawdą jest, że z elementów tych wynika, iż Kendrion rzeczywiście obliczyła poniesioną szkodę, uwzględniając korzyść, jaką mogła uzyskać z faktu braku zapłaty grzywny, czemu Sąd wcale zresztą nie zaprzeczył. Sąd mógł jednak stwierdzić w pkt 79 tego wyroku, nie dopuszczając się przy tym przeinaczenia, że Kendrion nie wykazała, iż była zobowiązana do skorzystania z finansowania zapewnionego przez podmiot trzeci w celu zapłaty nałożonej na nią grzywny.
- 96 W drugiej kolejności Kendrion twierdzi, że Sąd nie przedstawił uzasadnienia, gdy uznał w pkt 80 zaskarżonego wyroku, że należało oddalić jej żądanie naprawienia szkody związanej z zapłatą odsetek za opóźnienie w okresie odpowiadającym przekroczeniu rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia.
- 97 Tymczasem uzasadnienie przyjęte przez Sąd w pkt 76–79 zaskarżonego wyroku jest wystarczające, aby pozwolić Kendrion na poznanie podstaw, na których Sąd oparł się celem oddalenia jej roszczenia o odszkodowanie z tytułu odsetek za opóźnienie, a Trybunałowi – na uzyskanie danych wystarczających do sprawowania przezeń kontroli w ramach odwołania.
- 98 Tak więc zgodnie z orzecznictwem przywołanym w pkt 80 niniejszego wyroku wynika stąd, że zaskarżony wyrok nie jest obciążony brakiem uzasadnienia w tym względzie.
- 99 W trzeciej kolejności Kendrion twierdzi, że Sąd naruszył prawo, gdy nie uwzględnił podniesionego przez nią posiłkowo żądania zasądzenia od Unii Europejskiej kwoty, którą Sąd uznałby za rozsądną, mimo że posiadał on wystarczające informacje do wydania rozstrzygnięcia w tym względzie.
- 100 Tymczasem w świetle po pierwsze pkt 80 zaskarżonego wyroku, a w szczególności ustalenia Sądu dotyczącego niewystąpienia rzeczywistej i pewnej szkody z tytułu zapłaty odsetek za opóźnienie, a po drugie orzecznictwa przywołanego w pkt 35 i 36 zaskarżonego wyroku, zgodnie z którym jeżeli jedna z przesłanek odpowiedzialności pozaumownej Unii nie jest spełniona, skargę należy oddalić w całości, bez konieczności badania pozostałych przesłanek (zob. w szczególności wyrok z dnia 14 października 1999 r., Atlanta/Wspólnota Europejska, C-104/97 P, EU:C:1999:498, pkt 65), z zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd oddalił wszystkie roszczenia odszkodowawcze związane z zapłatą tych odsetek.
- 101 W tych okolicznościach argumenty przedstawione przez Kendrion w ramach tego zarzutu są bezzasadne.
- 102 W konsekwencji zarzut drugi należy oddalić w całości jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu czwartego

Argumenty stron

- 103 W ramach zarzutu czwartego Kendrion podnosi, że Sąd naruszył prawo przy ustalaniu zadośćuczynienia z tytułu szkody niemajątkowej wynikającej z przekroczenia rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia. W szczególności, przyznając jej symboliczne zadośćuczynienie w wysokości 6000 EUR, zamiast zadośćuczynienia w wysokości 5% kwoty grzywny, Sąd naruszył prawo Kendrion do słusznego zadośćuczynienia w rozumieniu art. 41 EKPC, a zatem jej prawo do skutecznego środka prawnego w rozumieniu art. 47 karty. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące art. 41 EKPC w połączeniu z rozwiązaniem przyjętym przez Trybunał w wyroku z dnia 17 grudnia 1998 r., Baustahlgewebe/Komisja (C-185/95 P, EU:C:1998:608), potwierdza tę argumentację.
- 104 Kendrion wnosi posiłkowo o to, by Trybunał sam określił z poszanowaniem zasady słuszności kwotę, jaką należy jej przyznać tytułem słusznego zadośćuczynienia za naruszenie przez instytucję Unii podstawowej zasady rozsądnego terminu, lub o przekazanie sprawy Sądowi do ponownego rozpoznania.
- 105 Unia Europejska twierdzi tytułem głównym, że zarzut ten jest niedopuszczalny, a w każdym razie bezzasadny.

Ocena Trybunału

- 106 W pierwszej kolejności należy zauważyć, podobnie jak uczynił to rzecznik generalny w pkt 127 opinii, że orzecznictwo wynikające z wyroku z dnia 17 grudnia 1998 r., Baustahlgewebe/Komisja (C-185/95 P, EU:C:1998:608), na którym Kendrion opiera się, aby twierdzić, że Sąd naruszył prawo przy określeniu szkody niemajątkowej, i aby uzasadnić swoje roszczenie o zadośćuczynienie w wysokości odpowiadającej 5% kwoty grzywny, zostało zmodyfikowane przez Trybunał (zob. podobnie wyrok z dnia 26 listopada 2013 r., Kendrion/Komisja, C-50/12 P, EU:C:2013:771, pkt 77–108 i przytoczone tam orzecznictwo), w związku z czym nie ma już ono znaczenia przy określeniu zadośćuczynienia mającego na celu naprawienie, na podstawie art. 340 TFUE, szkody niemajątkowej spowodowanej naruszeniem rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia.
- 107 W tych okolicznościach należy oddalić argumenty Kendrion w zakresie, w jakim zmierzają one do zakwestionowania odmowy przyznania jej przez Sąd kwoty odpowiadającej 5% nałożonej grzywny i do doprowadzenia do zasądzenia na jej rzecz przez Trybunał tejże kwoty.
- 108 W drugiej kolejności należy podkreślić, że wbrew twierdzeniom wnoszącej odwołanie wzajemne zadośćuczynienie takie jak to w niniejszej sprawie, zważywszy na charakter szkód niepieniężnych lub niemajątkowych, może stanowić odpowiednie do naprawienia takich szkód zadośćuczynienie w rozumieniu art. 340 TFUE (zob. podobnie wyrok z dnia 14 czerwca 1979 r., V./Komisja, 18/78, EU:C:1979:154, pkt 19), w związku z czym wnosząca odwołanie wzajemne nie może powoływać się na przysługujące jej prawo do skutecznego środka prawnego w rozumieniu art. 47 karty.
- 109 Ponieważ – jak wynika z pkt 6 niniejszego wyroku – art. 41 EKPC nie odpowiada art. 47 karty, oceny zawartej w pkt 135 zaskarżonego wyroku nie może w żadnym razie podważyć orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące art. 41 EKPC.
- 110 Należy wreszcie przypomnieć, że w szczególnym kontekście skarg o odszkodowanie lub zadośćuczynienie Trybunał wielokrotnie orzekał, iż jeżeli Sąd stwierdzi wystąpienie szkody, tylko on jest właściwy do określenia, w granicach żądania, sposobu i zakresu naprawienia szkody. Jednakże aby Trybunał mógł sprawować kontrolę sądową nad wyrokami Sądu, wyroki te powinny być wystarczająco

uzasadnione oraz – w odniesieniu do oceny szkody – wskazywać kryteria, które zostały uwzględnione w celu ustalenia przyjętej kwoty (wyrok z dnia 30 maja 2017 r., *Safa Nicu Sepahan/Rada*, C-45/15 P, EU:C:2017:402, pkt 50, 51 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 111 Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 124 opinii, Sąd w pierw przedstawił w wystarczający sposób w pkt 117–128 zaskarżonego wyroku powody, które skłoniły go do uznania, że niektóre elementy szkody niemajątkowej podnoszone przez wnoszącą odwołanie wzajemne zostały wykazane przez nią w sposób wymagany prawem, podczas gdy inne nie zostały w ten sposób wykazane. Sąd wskazał następnie w pkt 129 zaskarżonego wyroku, że w okolicznościach niniejszej sprawy stwierdzona szkoda niemajątkowa, mianowicie szkoda poniesiona w wyniku przedłużającego się stanu niepewności, w którym wnosząca odwołanie wzajemne pozostawała w toku postępowania w sprawie T-54/06, nie została w całości naprawiona poprzez stwierdzenie naruszenia rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia. Wreszcie w pkt 130–134 tego wyroku Sąd wskazał kryteria, jakie uwzględnił przy określaniu kwoty zadośćuczynienia.
- 112 W konsekwencji nie można zarzucać Sądowi, że naruszył prawo, gdy uznał w pkt 135 zaskarżonego wyroku, że zadośćuczynienie w wysokości 6000 EUR przyznane wnoszącej odwołanie wzajemne stanowiło odpowiednie zadośćuczynienie za szkodę poniesioną przez nią z powodu przedłużającego się stanu niepewności, w którym znalazła się ona w toku postępowania w sprawie T-54/06.
- 113 W związku z tym zarzut czwarty należy oddalić jako bezzasadny.
- 114 Z całości powyższych rozważań wynika, że odwołanie wzajemne należy oddalić w całości.

W przedmiocie skargi do Sądu

- 115 Zgodnie z art. 61 akapit pierwszy statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, jeżeli odwołanie jest zasadne, Trybunał uchyla orzeczenie Sądu. Może on wydać orzeczenie ostateczne w sprawie, jeśli stan postępowania na to pozwala, lub skierować sprawę do ponownego rozpoznania przez Sąd.
- 116 W niniejszej sprawie Trybunał uważa, że należy wydać ostateczne orzeczenie w przedmiocie skargi o odszkodowanie wniesionej przez Kendrion w zakresie, w jakim zmierza ona do uzyskania naprawienia szkody wynikłej z zapłacenia kosztów gwarancji bankowej po upływie rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06.
- 117 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem powstanie pozaumownej odpowiedzialności Unii w rozumieniu art. 340 akapit drugi TFUE zależy od łącznego spełnienia przesłanek dotyczących bezprawności zachowania zarzucanego instytucjom Unii, rzeczywistości szkody oraz istnienia związku przyczynowego pomiędzy tym zachowaniem a podniesioną szkodą (wyrok z dnia 20 września 2016 r., *Ledra Advertising i in./Komisja i EBC*, od C-8/15 P do C-10/15 P, EU:C:2016:701, pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 118 Jak przypomnieli Sąd w pkt 36 zaskarżonego wyroku, jeżeli jedna z tych przesłanek nie jest spełniona, skargę należy w całości oddalić, bez konieczności badania pozostałych przesłanek powstania odpowiedzialności pozaumownej Unii (wyrok z dnia 14 października 1999 r., *Atlanta/Wspólnota Europejska*, C-104/97 P, EU:C:1999:498, pkt 65 i przytoczone tam orzecznictwo). Ponadto sąd Unii nie jest zobowiązany do zbadania tych przesłanek w określonym porządku (wyrok z dnia 18 marca 2010 r., *Trubowest Handel i Makarov/Rada i Komisja*, C-419/08 P, EU:C:2010:147, pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 119 Ze względów wskazanych w pkt 52–62 niniejszego wyroku należy oddalić skargę o odszkodowanie wniesioną do Sądu przez Kendrion w zakresie, w jakim zmierza ona do uzyskania naprawienia szkody majątkowej polegającej na zapłaceniu kosztów gwarancji bankowej po upływie rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie T-54/06.

W przedmiocie kosztów

- 120 Zgodnie z art. 184 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem, jeżeli odwołanie jest zasadne i Trybunał wydaje orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, rozstrzyga on również o kosztach.
- 121 Stosownie do art. 138 § 1 tego regulaminu, mającego zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 wspomnianego regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę.
- 122 Ponieważ Unia Europejska wniosła o obciążenie Kendrion kosztami postępowania, a spółka ta przegrała sprawę, należy obciążyć ją, poza własnymi kosztami, również wszystkimi kosztami poniesionymi przez Unię Europejską w ramach niniejszego postępowania odwoławczego.
- 123 Zgodnie z art. 138 § 3 regulaminu postępowania Unia Europejska i Kendrion pokrywają własne koszty związane z postępowaniem w pierwszej instancji.
- 124 Artykuł 140 § 1 regulaminu postępowania, mający zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 tego regulaminu, stanowi, że państwa członkowskie i instytucje interweniujące w sprawie pokrywają własne koszty. Ponadto zgodnie z art. 184 § 4 regulaminu postępowania, jeżeli interwenient w pierwszej instancji, który nie wniósł odwołania, bierze udział w postępowaniu przed Trybunałem na etapie pisemnym lub ustnym, Trybunał może zdecydować, że pokrywa on własne koszty.
- 125 Komisja, która występowała w charakterze interwenienta w pierwszej instancji i która brał udział w etapie pisemnym postępowania w sprawie odwołania głównego, pokrywa własne koszty zarówno w postępowaniu w pierwszej instancji, jak i w ramach niniejszego postępowania odwoławczego.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) Uchyła się pkt 1 sentencji wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 1 lutego 2017 r., Kendrion/Unia Europejska (T-479/14, EU:T:2017:48).
- 2) Oddala się odwołanie wzajemne wniesione przez Kendrion NV.
- 3) Oddala się skargę o odszkodowanie wniesioną przez Kendrion NV w zakresie, w jakim zmierza ona do uzyskania naprawienia szkody majątkowej polegającej na zapłaceniu kosztów gwarancji bankowej po upływie rozsądnego terminu na wydanie orzeczenia w sprawie, w której wydano wyrok z dnia 16 listopada 2011 r., Kendrion/Komisja (T-54/06, niepublikowany, EU:T:2011:667).
- 4) Kendrion NV pokrywa, poza własnymi kosztami, wszystkie koszty poniesione przez Unię Europejską, reprezentowaną przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w ramach niniejszego postępowania odwoławczego, jak również własne koszty poniesione w postępowaniu w pierwszej instancji.
- 5) Unia Europejska, reprezentowana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, pokrywa własne koszty poniesione w postępowaniu w pierwszej instancji.

- 6) Komisja Europejska pokrywa własne koszty zarówno w postępowaniu w pierwszej instancji, jak i w ramach niniejszego postępowania odwoławczego.**

Podpisy